

Uægte børn

Erik Kann

Disposition

- Vanens magt er stor
- Hvordan kommer vi væk fra afgrunden?
- Helt basale kilder
- Åbenbart skriftemål

Disposition, fortsat

- Lejermålsbøder
- Dispensationer
- Mulighederne fra 1763
- Kommunernes rolle
- Den kongelige Fødsels- og Plejestiftelse
- Andet
- Falden kvinde eller enlig mor

skylder sin tilblivelse. Efterslægtstavlen (descendenstavlen) fremstiller derimod probanden som aktiv, oplyser hvilke andre mennesker probanden som avlende eller fødende, direkte eller indirekte (gennem børn, børnebørn osv.) har skænket livet.

Slægtsforskerens hovedopgave er at fremskaffe *filiationsbeviset* for hver enkelt af de genealogiske grupper (fader, moder, barn), hvoraf anetavlen eller efterslægtstavlen består, med andre ord at dokumentere, at det på tavlen anførte slægtskabsforhold er rigtigt. Den tekniske fremgangsmåde ved fremskaffelsen af beviset er naturligvis den samme i begge tilfælde.

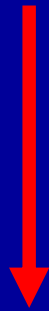
Nu er forholdet jo det, at et menneskes fødsel – altså hvem der er moderen – eventuelt kan bevises ved vidneudsagn, medens det fædrene forældreforhold, avlingen, unddrager sig dokumentation. For at komme over denne vanskelighed opererer retsvidenskaben med den fra romerretten kendte grundsætning »*pater est quem nuptiæ demonstrant*«, dvs. ægtemanden må antages at være fader til de i hans ægteskab fødte børn, indtil det bevises, at han ikke *kan* være det.

Denne præsumptionsregel må nødvendigvis også anvendes i slægtsforskningen; fordi avlingsbeviset ikke lader sig føre, behøver man på ingen måde at stå på vagt ved ethvert filiationsforhold. Der er dog skabt en relativ stor sikkerhed for faderskabets rigtighed derved, at ægtemanden selv, ubestridt af andre, på fødselstidspunktet manifesterer sin anerkendelse af at være fader til barnet ved at lade det døbe med sit navn, beholder det i sit hus og opdrager det som sit eget – altsammen kendsgerninger, som lader sig kontrollere. Selvom det sikkert er ubestrideligt, at der findes talrige tilfælde, hvor ægtemanden ikke er fader til et i ægteskabet født barn, må man dog vist fortsat fastholde, at troskaben i et ægteskab er reglen – ikke undtagelsen.

I langt det overvejende antal tilfælde vil der overhovedet ikke kunne rejses berettiget tvivl om, at kirkebogens eller skifteprotokollens oplysninger om et barns forældre er troværdige.

Pater est, quem
nuptia
demonstrant

Hvad skal vi gøre?

Tag det roligt

Veldefineret tid
og sted

Det eneste, vi
mangler, er
sådan set en FAR

Gå til helt basale kilder, der måske kan kaste lys
over sagen!

Helt basale kilder - kilder,
som altid er der

Jordemødre

Jordemoderprotokoller eller
fødselsprotokoller fra 1861 i
Distriktslæge-arkiverne

Fuldbaarenhedsskemaer fra 1847

Anmeldelse af dødfødte

Fra 1802 i fysikat-arkiverne

Arkivalier i
forbindelse med
skolegang

Lejermålsbøder indtil 1812

Fritagelsesbevillinger

Åbenbart skriftemål indtil 1767
Herefter: fængsel 8 dage på vand og
brød indtil 1800

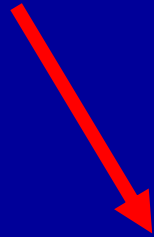

Ed

Indtil 1919:
Muligheden for at aflægge ED

Danske Lov 6-13-5:
"Siger hand nej for
Gjerningen, og hun kand
hannem det ej overbevise, da
værger hand sig derfor med
sin Eed"

Den udlagte barnefader er
"Af Walbye"

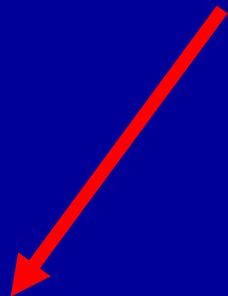
Han skal i givet fald stå
offentlig skrifte, der
hvor han har bopæl

Min erfaring er, at det kan være
vanskeligt at finde "hans
lejemål" i et andet sogn

Anebeviset?

Betaling af lejermålsbøderne

Sigt- og sagesfaldsretten

Lensbesidderne (de adelige godsejere)

Magistraterne i byerne

Rentekammeret reviderede regnskaber

Fritagelsesbevillingerne

Først og fremmest Danske Kancelli

Mulighederne fra 1763 ff

Faderen skal lige med moderen drage omsorg for Barnets opdragelse og erlægge i det mindste halvdelen af omkostningerne til barnet er 10 År gammelt

Findes nogen Barnefader herudi vægerlig, skal Øvrigheden forhjælpe moderen, som har Barnet hos sig

af de Omkostninger, som dets Underholdning udfor. 14 Od.
drer, til det er 10 Aar gammelt. Cancell. p. 120.

Reiere bestemt ved Fr. 10 Dec. 1790, Fr. 30 Maj.
1794, Fr. 16 Nov. 1813, 10 og 11 § og Pl. 28 Dec.
1805 (*).

Gr. Da naturlig Billighed selv tilføjer, at den, som besvangrer et Qvindfolk og med hende avler et uægte Barn, bør lige med Moderen tage Deel i den Byrde og de Omkostninger, som Barnets Underhold og Opdragelse udkræver; men det dog ofte er erfaret, at en og anden saadan Barnefader har søgt at unddrage sig fra at opfylde denne naturlige Pligt, og kaste al Byrden af Barnets Opdragelse paa Moderen, det besøvede Qvindfolk alene, som derved ofte, naar hun er fattig og ellers ingen Tilflugt har, sættes i de bedrøveligste Omstændigheder, hvilket lettelig kan have adskillige farlige og skadelige Folger; Saa bliver, til saadant at forekomme og for at forbinde slige Fordele til at efterkomme de dem paaliggende naturlige Pligter mod de af dem avlede Børn, følgende befalet:

Den, som er Fader til et uægte Barn, skal lige med Moderen bære Omsorg for dets Opdragelse og efter hans Vilkaar og Formue erlægge i det mindste Halvdelen af de Omkostninger, som Barnets nødvendige Underholdning, efter Øvrighedens Estionende, udfordrer, og dermed continuere, til Barnet er 10 Aar gammelt. Findes nogen Barnefader herudi vægerlig, skal Øvrigheden forhjælpe Moderen, som har Barnet hos sig

Scenarier

Helt privat

Hvis faderen anerkender
faderskaber men ikke er enig i
bidragets størrelse

Amtmanden laver
bidragsresolution

En egentlig faderskabssag
hvis hverken anerkende eller
bidrage

AMTER

Fra 1825 inddrages retsbetjenten
i sagsbehandlingen

I anden halvdel af 1800-tallet bliver kommunerne en
stadig mere aktiv del af sagsbehandlingen

Indtil 1844:

Barnet og moderen forsørgelsesberettiget i det sogn,
hvor barnet er født

Efter 1844:

Ligger forsørgelsesberettigelsen i det sogn, hvor
moderen opholdt sig 10 MÅNEDERS DAGEN FØR
FØDSLEN

Det der
kommer ind
registreres
typisk i

JOURNALEN

Det der
sendes af
sted
kopieres
typisk i

KOPIBOGEN

Dertil
kommer

SAGEN

Lov af 20. april 1888 om
tilsyn med Plejebørn

Kommunernes medvirken

Protokol over Plejebørn og Børn uden for Ægteskab, Græsted kommune 1934

Ole Larsen, født i København 12-6-1934, søn af ugift Else Marie Larsen

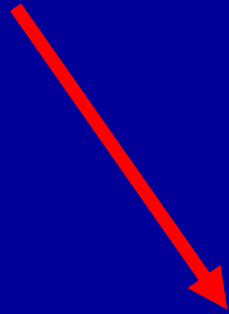
Oplysninger om Plejebørn, der er under Tilsyn efter Lov

Barnets Løbs- No. for den 12. Art.	1) 2) 3) 4) 5)	2) Plejeforældre		3) Hvem betaler for Børnet? (Stilling, Navn og Adresse)	4) Plejeforældres Stilling?
		a) Navn? b) Alder? c) Antal egne hjemmeværende Børn? d) Bopæl? e) Lønstilling (og Forsørgningstilf.)? f) Har der andre Plejebørn? (Hvis Børnet adgæves, skal der anføres Tilnavn, adresse, døds-tilf.)	a) Navn? b) Alder?		
1.	Kirsten Ingelise Jensen f. 31-1-1933 Datter af Helga Dorthe Jensen	2.	Frø Berthe Jensen frasted Overdrev.		
2.	Udøbt Døds f. 11/12-1932. Søn af Else Kirstine Johansen	2.	Penslilich Johannes Petersen Tjørnvalde.		
3.	Ole Larsen f. i København 10-6-1934. Søn af ugift Else Marie Larsen	2.	Penslilich Pete Larsen frasted smark.		

Plejefor-
ældrene

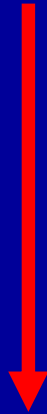
I anden halvdel af 1700-tallet

Ca. hver femte barn født uden for ægteskab født på Fødselsstiftelsen

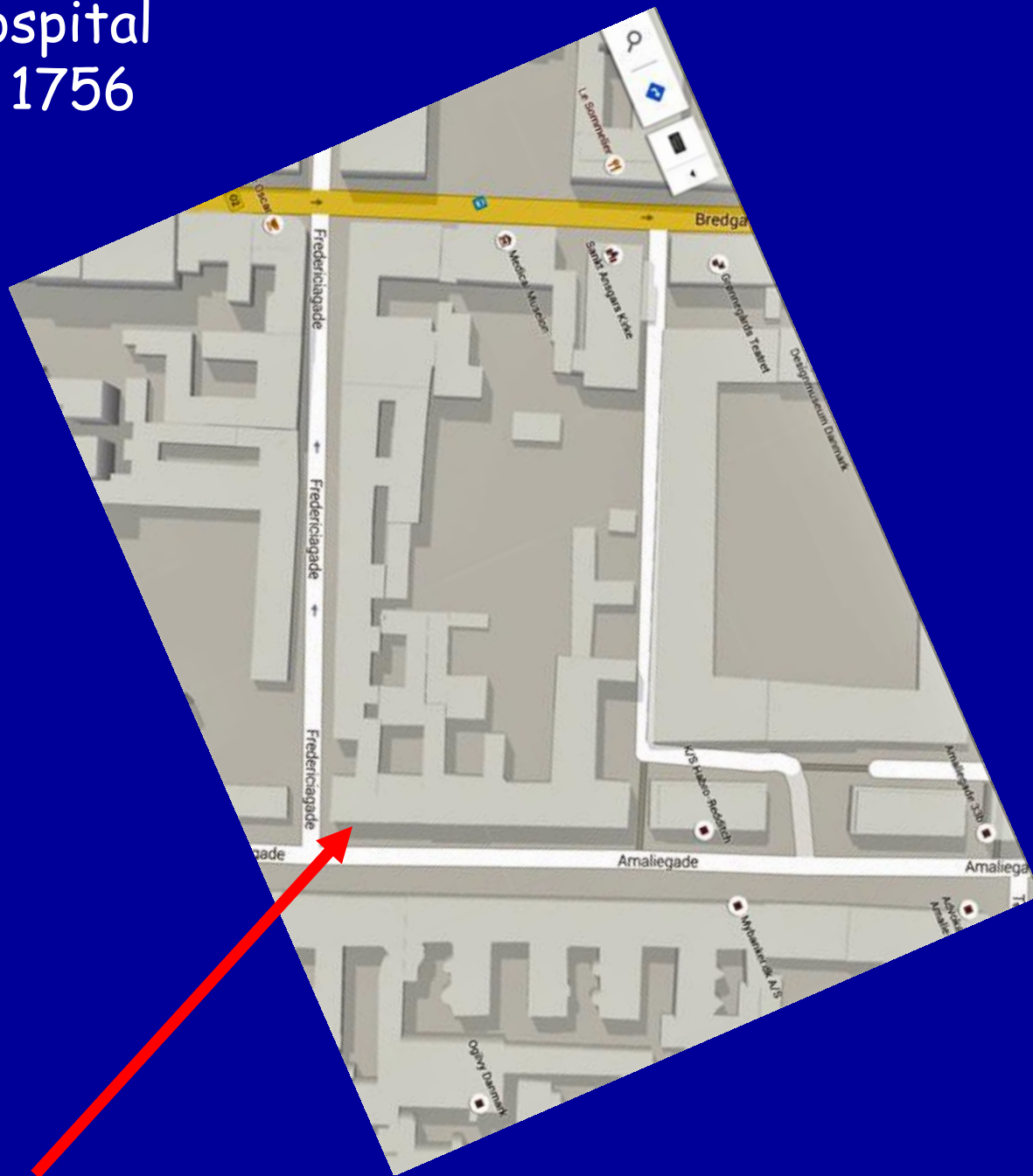
Det kongelige fri-jordemoderhus 1750

Gothersgade, madam Petersen

Kvinder kan
føde anonymt

Frederiks Hospital tages i brug 1756

1787: Den kongelige
Fødsels- og Plejestiftelse

Amaliegade 25
Ved gavebrev fra
enkedronning Juliane
Marie

Fødselsstiftelse:

Værne ugifte OG GIFTE mødre og børnene ved fødslen

Plejestiftelsen:

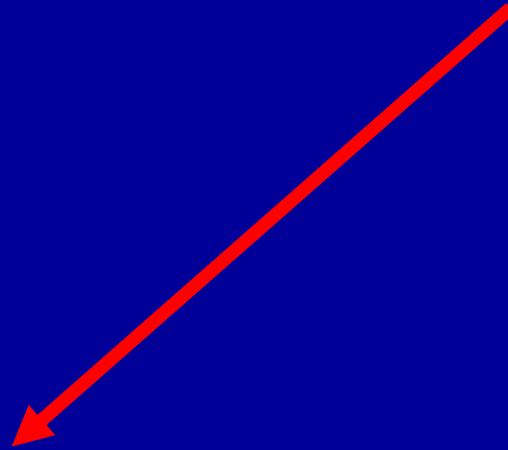
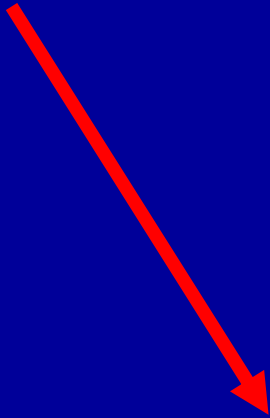
I kortere tid at huse de børn, som var født uden for ægteskab

Opfostringsstiftelsen:

Udsætte børn til plejeforældre

Den kgl. Fødsels-
og Plejestiftelse

Den kgl.
Opfostringsstiftelse

1804: Den Kgl.
Fødsels- og
Plejestiftelse

Retten til at føde hemmeligt/under maske

Indtil 1. januar 1938 altid
hemmeligt hvis denne ret ikke
udtrykkelig var frafaldet

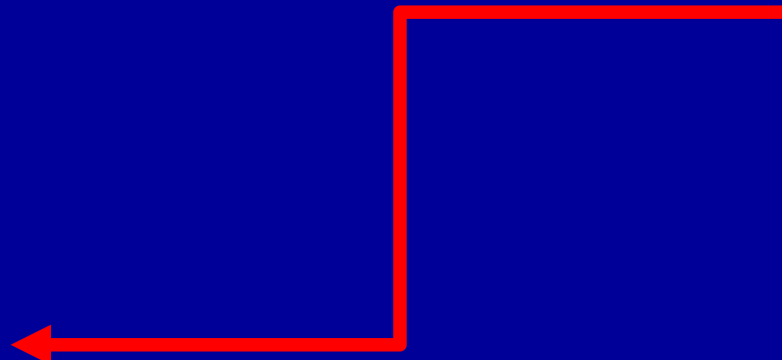
Anonymiteten ophæves, hvis barnet døbes uden for
Rigshospitalet

Den hemmeligt protokol fra 1/7 1908-31/12 1937

Fremgangsmåde

Kirkebog → Hovedprotokollen

Udsætterprotokollen

På AO

Under menupunktet:
Find din slægt

Fødselsstiftelsen i
København

Hovedprotokollerne scannet
AO 1774-1925

Udsætterprotokollerne
scannet AO 1804-1918

Protokoller over ugifte fødende 1908-37
= Den hemmelige protokol

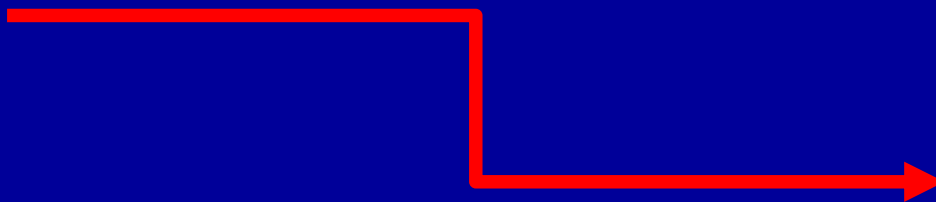
75 års tilgængelighed til arkivet

Mødrehjælpen

Oprindelig privat
forening, 1924

Lov 1939 om
Mødrehjælpsinstitutioner

Offentlig finansiering

Formelle forskelle

Horebørn

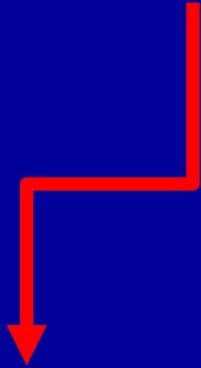
Slegfredbørn

Uægte børn

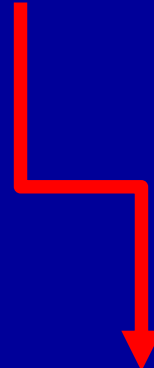
Før 1938 :

Børn født uden for ægteskab havde ikke arveret efter den formodede fader eller efter hans slægt, med mindre det var kuldlyst eller legitimeret ved bevilling

Ingen lang tradition for forskning i uægte børn og deres forældre (sidste halvdel af 1900-tallet)

Statistik
(demografisk synsvinkel)

Social status for familierne
(kulturhistorisk synsvinkel)

Statistik

Hvordan skal man måle
illegitimiteten i et samfund?

Raten

Kvotienten

Andelen af samtlige fødsler der er uægte

Hvad er en uægte fødsel?

Danske Lov:

"De som saaledes trolovede ere eller hin anden Egteskab have tilsagt, maa dog ej søge Seng sammen med hver andre, før end de ere viede sammen i Kirken"

MEN

Biskoppen i Viborg 1742 til stiftets præster:

"Derfor mener jeg, at Gud anser en kvinde, som er trolovet med en mand, ligeså fuldt som hans hustru, skønt han ej maa røre hende"

Statistik

Gustav Bang:
Kirkebogsstudier.
Bidrag til dansk
befolkningsstatistik og
kulturhistorie i det 17.
århundrede (1906)

Primært statistisk
undersøgelse

GUSTAV BANG

KIRKEBOGSSTUDIER

BIDRAG TIL

DANSK BEFOLKNINGSSTATISTIK OG KULTURHISTORIE

I DET 17. AARHUNDREDE

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF DEN HJELMSTJERNE-
ROSENCRONESKE STIFTELSE

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

1906

REPROGRAFISK GENUDGIVET OG FORLAGT AF
SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE
KØBENHAVN

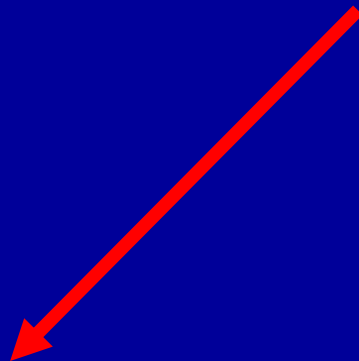
1976

Georg Hansen: Sædelighedsforhold blandt
landbefolkningen i Danmark i det 18. århundrede (1957)

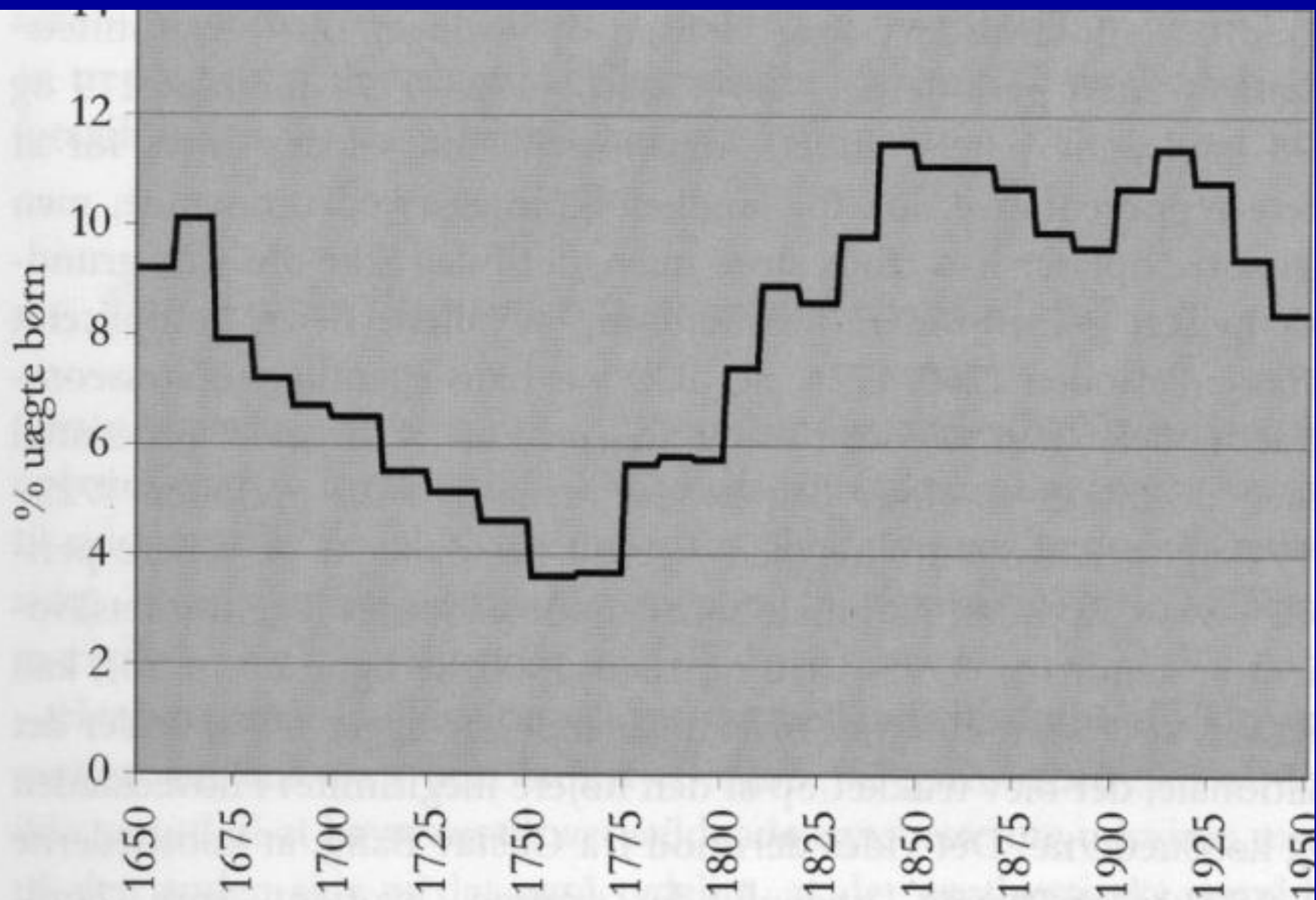
Hans Chr. Johansen: Befolkningsudvikling og
familiestruktur i det 18. århundrede (1976)

Georg Hansen

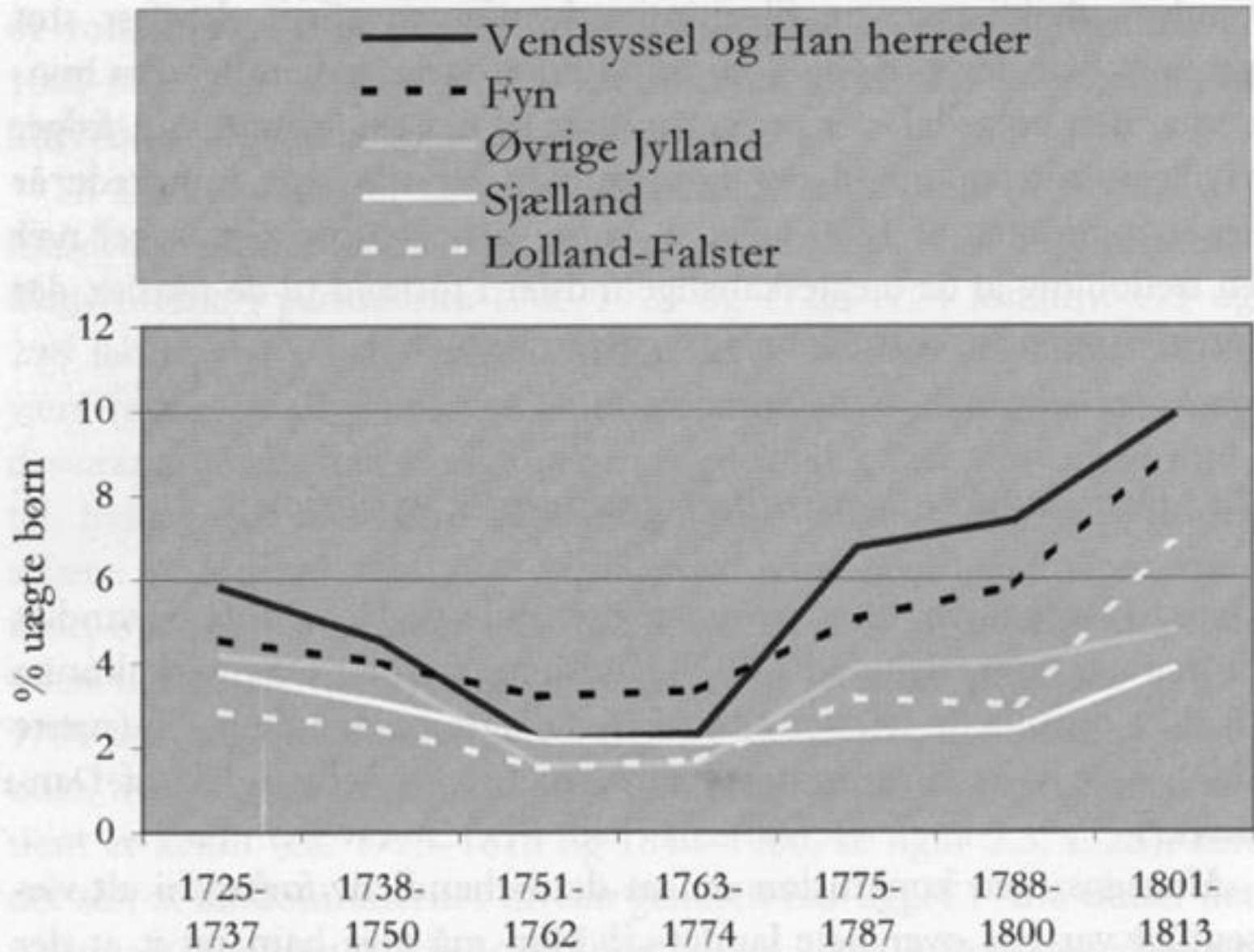
Undersøgte
illegimitetskvotienten i 298
landsogne fra hele Danmark
for perioden 1725-1774

Hans resultater fandt
han var dækkende for
hele Danmark

Figur 2.1: Andel uægte fødsler i Danmark 1650–1950¹⁵

Figur 2.2: Andel uægte børn pr. landsdel 1725–1813, landsogne

Den klassiske opfattelse

Udstødt,
deklassering

Kvindfolk fra 1984

Kvindfolk og løsagtighed

at finde forsørgelse på andre måder. De løb derfor også den største risiko for at falde uden for den officielle moral og dermed miste den ære, der i datiden var så afgørende for såvel deres sociale som retlige status.

Den sociale nedtur startede ofte med, at kvinden fødte et barn uden for ægteskab. Havde samlejet fundet sted *med hendes vilje*, kaldtes det *lejermål*. Hun havde herved gjort sig selv til en forbryder, en afviger, der truede ægteskabet og skabte social uro. Altså måtte hun straffes.

Havde samlejet fundet sted *mod kvindens vilje*, var der tale om *voldtægt*. For den ugifte kvinde betød det en væsentlig forringelse af ægteskabsmulighederne. Det var meget vanskeligt for kvinden at få voldtægtsmanden dømt, og var hun blevet gravid ved voldtægten, kunne sagen ende med, at hun stod dømt for lejermål. Hermed var hun ikke længere offer, men forbryder.

De kvinder, der ikke havde udsigt til giftermål, f.eks. fordi de havde født et barn uden for ægteskab, eller fordi de var blevet voldtaget, havde vanskeligt ved at klare dagen og vejen på lovlig vis. I mangel af andre muligheder måtte de ty til et liv som *skøger*. Herved forbrød de sig endnu en gang mod dogmerne om, at kvinder skulle leve et ærbart liv, og at seksualitet kun var sædeligt inden for ægteskabets rammer. Også over for disse kvinder måtte der gribes ind.

Samfundet var ikke blot et standssamfund, hvor det især var de *fattige* kvinder, der blev straffet for løsagtighed. Det var også et patriarkalsk samfund, hvor det i praksis ofte var *kvinden*, der måtte tage straffen, mens manden gik fri. Begrundelsen herfor kommer til udtryk i følgende citat om utroskab:

Gravid og forladt. Den sociale nedtur begyndte ofte med, at kvinden fødte et barn uden for ægteskab.

ASBJØRN ROMVIG THOMSEN

Uægte børn og ugifte forældre - udstødte eller integrerede?

Illegitimitetens sociale årsager og konsekvenser
i tre jyske landsogne 1750-1830

Et af de væsentligste
nyere bidrag til de
ægtes kulturhistorie

Landbohistorisk Selskab

Uægte børn - en udstødt befolkningsgruppe ?

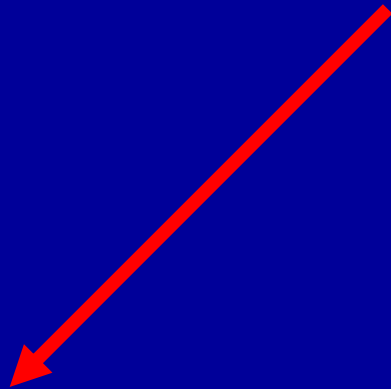
Undersøgelse af 3 jyske sogne: Tornum, Selde og Junget
1750-1850

Var der tale om en udstødt befolkningsgruppe?

Nej/ægteskab mm.

Vigtigt: Et uægte barn
medført moderens
økonomiske deroute NEJ

I begyndelsen af 1800 tallet:
Kraftig befolkningsstigning -
der var ikke ledig jord - Man
kunne ikke foretage den
opsparing der var nødvendig
for at kunne stifte familie

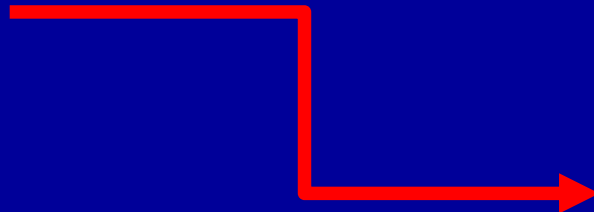

Barnet blev uægte fordi
forældrene I FORVEJEN
ikke havde råd til at gifte sig

I 1700 tallet: Ca. 5%
af alle børn var født
uden for ægteskab

I første halvdel af
1800 tallet steg
dette til ca. 10 %

Ca. $\frac{1}{2}$ af alle brude var
gravide, når de stod
ved alteret

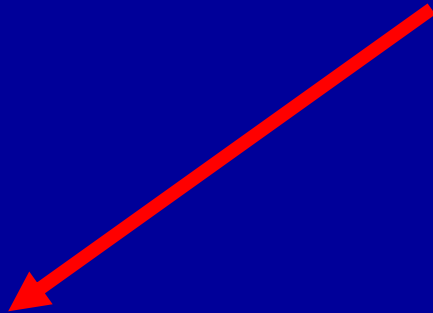
Men de økonomisk
dårligst stillede kunne
ikke blive gift

De ugifte forældre og deres
børn var fanget i en ond
økonomisk spiral

Men de var IKKE udstødte
eller uglesete eksistenser -
dertil var det at avle børn
inden ægteskabet alt for
almindeligt

Agnete Birger Madsen:
Karen Sophies barselsfærd

En undersøgelse af levevilkår for
ugifte mødre og uægte børn i to
danske sogne ca. 1830-1880

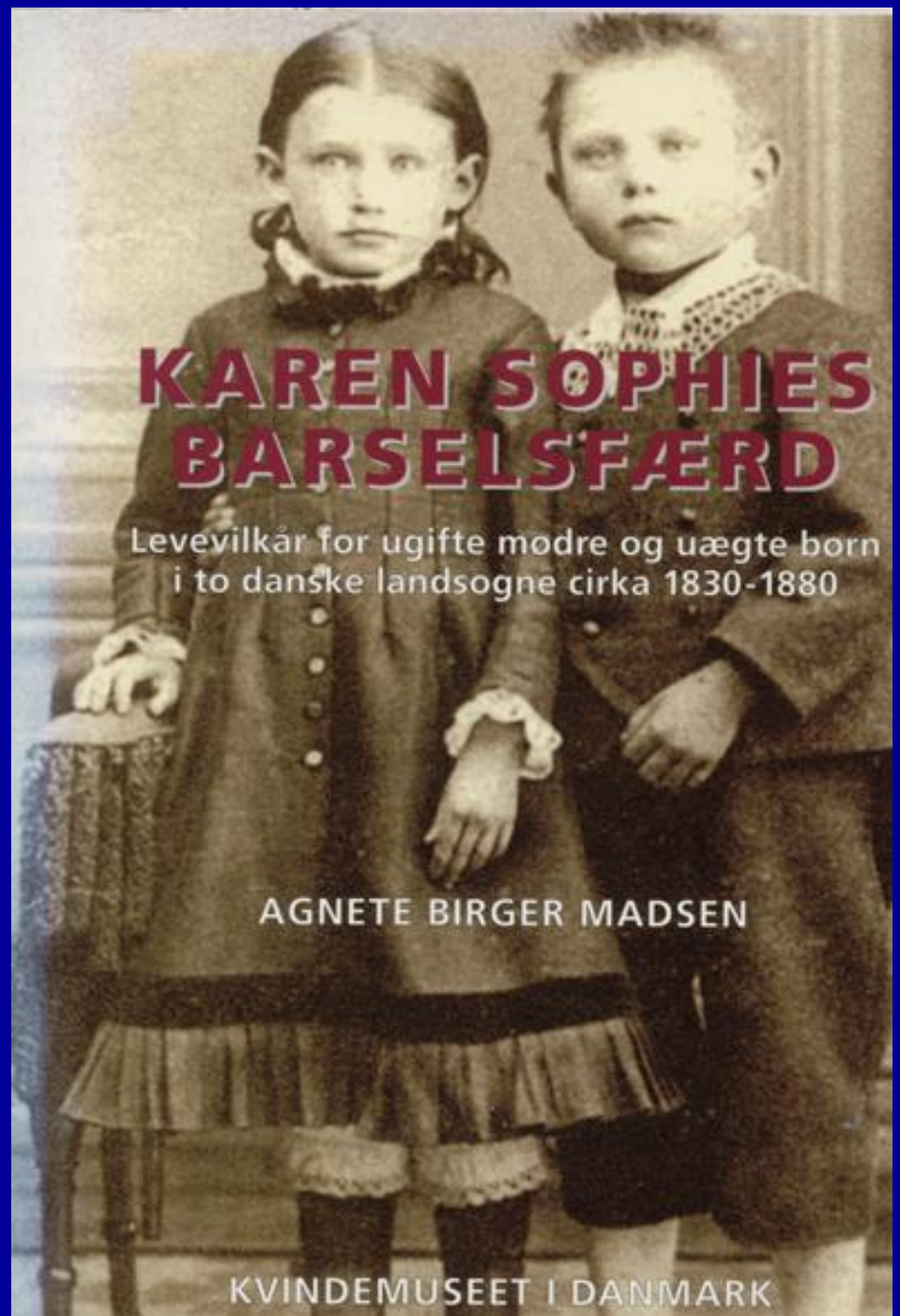
Janderup ved Varde og
Skt. Hans ved Hjørring

Der er store
regionale forskelle
i Danmark

Næranalyse

Janderup: Der sker
stort set ingen
forandringer

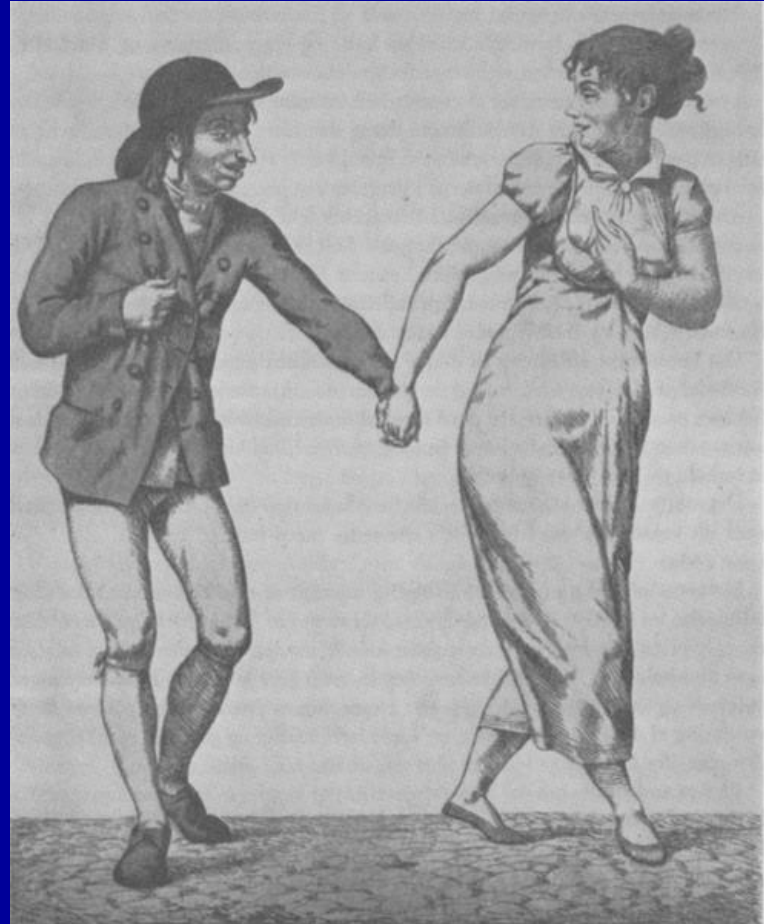
Skt. Hans: Der sker
STORE forandringer

Skt. Hans sogn skifter karakter i den undersøgte periode - væk fra at være et udpræget landsogn

Antallet af daglejerhuse samt husmands- /håndværksbrug vokser

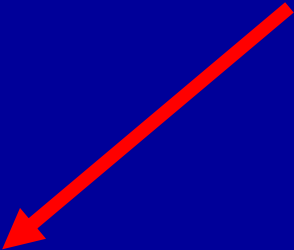
I Janderup blev de fleste ugifte mødre senere gift - IKKE sådan i Skt. Hans

Klaus Olsen: Fødselshyppigheden
uden for ægteskab på landet i det
nitten århundredes første halvdel

Fynske sogne

Lokal skik og sædvane, der gjorde det muligt
for parrene at vente med at gifte sig til
efter barnets fødsel

Bente Rosenbeck - Omsorg eller omklamring

Behandler oprettelsen af Mødrehjælpen
oprettelse i 1924

Mødrehjælpen forvaltede abortlovgivningen

Støtte og vejlede

Mange kvinder
ønskede abort

Men!!!!